

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Артюх О.В. Податковий аудит як завдання з надання достатньої впевненості / О.В. Артюх // Збірник наукових праць «Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету». Серія: «Економіка і менеджмент». Випуск № 12, 2015 – 275 с. – С. 235–238.
3. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 р. № 3125 – XII. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>
4. Глушенко В.В. Вектори розвитку податкового аудиту в Україні / В.В. Глушенко, І.С. Риженко // Фінанси України. – 2010. – № 1. – С. 46–53.
5. Проскура К.П. Організація та методичне забезпечення податкового аудиту як елемента податкового контролю / К.П. Проскура // Незалежний аудитор. – 2013. – № 5(III). – С. 43–48.
6. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» № 71-VIII від 28.12. 2014 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/71-19>

Анотація. В статті розглянуті питання перевірки податку на додану вартість (далі – НДС) в системі фінансового контролю через призму процесів аудиторської діяльності та державного податкового контролю. Проблема якості контролю НДС та шляхи її вдосконалення розглянуті через взаємозв'язок роботи фіскальних органів та незалежних аудиторів. Мотивовано, що впровадження в життя нового синтезу контролю буде сприяти досягненню балансу інтересів держави та осіб, які виконують податкові зобов'язання.

Ключові слова: фінансовий контроль, податковий аудит, податковий контроль НДС, порівняльний аналіз проведення перевірок.

Summary. The article considers the issues of value added tax in the financial control system through the prism of processes of auditing and state tax control. The problem of quality control of the tax and ways of improvement of tax audits is considered through the relationship of the work of fiscal authorities and independent auditors. Motivated, that the implementation of a new synthesis of control will contribute to ensuring the balance of interests of the state and of persons, performing the tax obligation on tax.

Key words: financial control, tax audit, tax control of value added tax, comparative analysis of inspections.

УДК 65.012.8(477)

Богма О.С.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та кредиту
Запорізького національного університету*

Bogma O.S.

*Candidate of Science in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Finances and Credit
Zaporizhzhya National University*

АНАЛІЗ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЗА ОСНОВНИМИ СКЛАДОВИМИ

ANALYSIS OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE MAIN COMPONENTS

Анотація. У статті розглянуто динаміку інтегрального показника рівня економічної безпеки України за 2011–2014 рр. Проаналізовано рівень економічної безпеки України за основними складовими згідно з офіційною методикою розрахунку. Розглянуто основні проблеми в розрізі окремих складових, які призвели до зниження інтегрального показника рівня економічної безпеки України на кінець аналізованого періоду.

Ключові слова: економічна безпека, енергетична безпека, фінансова безпека, виробнича безпека, макроекономічна безпека, інвестиційно-інноваційна безпека, соціальна безпека, продовольча безпека, демографічна безпека, зовнішньо-економічна безпека.

Постановка проблеми. Побудова ефективної системи забезпечення економічної безпеки представляє собою одну з найважливіших проблем функціонування будь-якої країни. При цьому, оцінка ефективності діяльності

такої системи є неможливою без визначення досягнутого рівня економічної безпеки. Так, існують певні критерії, що визначають безпечний стан національної економіки, вихід за межі яких створює загрозу економічній безпеці.

Відтак, керівні органи держави повинні чітко уявляти собі перелік таких критеріїв та їх допустимі значення, а також відповідним чином реагувати на зміни стану національної економіки з метою попередження та подолання наслідків дії загроз внутрішнього та зовнішнього походження. Зазначене актуалізує необхідність кількісного оцінювання рівня економічної безпеки держави в цілому та за його основними складовими, що дозволить системно встановлювати ступінь прояву загроз національним економічним інтересам, визначати масштаби збитку й розробляти перелік необхідних заходів для забезпечення прийняттого рівня економічної безпеки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику стану та перспектив зміцнення економічної безпеки України досліджували такі сучасні вчені-економісти, як І. Білько, Д. Буркальцева, З. Варналій, М. Денисенко, М. Єрмошенко, С. Єрохін, В. Кабанов, Т. Ковальчук, С. Лаптев, О. Наєнко, В. Мунтян, П. Пригунов, В. Похилук, А. Сухоруков, В. Сідак, В. Третяк, В. Шевчук та ін. Серед закордонних дослідників в галузі економічної безпеки країн слід відзначити таких відомих вчених-економістів, як Л. Абалкін, Д. Біго, Б. Бузан, В. Бейн, А. Городецький, М. Жук, В. Колупасєв, Ж. Солан, В. Сенчагов та ін. Проте, незважаючи на наявність значної кількості публікацій з досліджуваної проблематики й дотепер залишається багато недостатньо досліджених питань у галузі теорії та практики забезпечення економічної безпеки. Зокрема, більш детального розгляду потребують питання кількісного оцінювання рівня економічної безпеки як інструменту визначення основних проблем в сфері реалізації національних економічних інтересів.

Мета статті полягає в аналізі динаміки інтегрального показника рівня економічної безпеки України в цілому та за основними складовими, що дозволяє виявити основні проблеми, які призвели до зниження рівня економічної безпеки України на кінець аналізованого періоду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом останніх років національна економіка знаходиться у рецесійному стані, за якого переважна більшість осно-

вних економічних показників демонструють тенденцію до падіння, що свідчить про зростання економічних загроз внутрішнього та зовнішнього походження та недостатній рівень економічної безпеки України. Таким чином, на сьогодні слід констатувати наявність численної кількості проблем в сфері забезпечення економічної безпеки України, підтвердженням чого виступає рівень інтегрального показника економічної безпеки (рис. 1), розрахованого відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р. [1].

Як бачимо з рисунку 1, при оптимальному значенні інтегрального показника 100%, найвищий рівень інтегрального показника спостерігався у 2011 р. – 50%, що характеризується, як небезпечний рівень економічної безпеки (діапазон 40–59%). При цьому, протягом всього аналізованого періоду рівень економічної безпеки знаходився в межах інтервалу 40–59%, не виходячи за межі небезпечної зони та не досягаючи задовільного рівня, що слід оцінювати негативно. Негативною тенденцією також є зменшення інтегрального показника на кінець 2014 р. на 4% в. п. або на 8,9% порівняно зі станом на кінець 2013 р.

Рис. 1. Динаміка інтегрального показника рівня економічної безпеки України за 2011–2014 рр., %

Джерело: за даними Мінекономрозвитку [2]

Таблиця 1

Рівень економічної безпеки України за складовими, %

	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Зміна 2014 р. до 2013 р.
Економічна безпека у цілому	50%	48%	49%	45%	-4%
Енергетична	32%	34%	39%	45%	6%
Фінансова	48%	46%	50%	36%	-14%
Виробнича	57%	53%	53%	52%	-1%
Макроекономічна	47%	38%	40%	33%	-7%
Інвестиційно-інноваційна	36%	37%	35%	30%	-5%
Соціальна	59%	62%	64%	57%	-7%
Продовольча	92%	93%	86%	94%	8%
Демографічна	52%	45%	46%	46%	–
Зовнішньоекономічна	35%	30%	32%	35%	3%
Зональний розподіл рівнів економічної безпеки країни, %					
	0–19% – критична зона економічної безпеки				
	20–39% – небезпечна зона економічної безпеки				
	40–59% – незадовільна зона економічної безпеки				
	60–79% – задовільна зона економічної безпеки				
	80–100% – оптимальна зона економічної безпеки				

Джерело: за даними Мінекономрозвитку [2]

Якщо розглядати рівень економічної безпеки України за окремими складовими, то також слід відзначити негативну тенденцію до зменшення переважної більшості складових на кінець аналізованого періоду (табл. 1, рис. 2).

Як бачимо з таблиці 1 та рисунку 2, жодна зі складових економічної безпеки на кінець 2014 р. не перебуває в зоні критичного стану, разом з тим, більше ніж третина складових – фінансова, макроекономічна, інвестиційно-інноваційна та зовнішньоекономічна безпека – знаходяться у зоні небезпечного стану безпеки.

Саме така кількість складових (енергетична, виробнича, соціальна й демографічна), як і сам рівень економічної безпеки в Україні в цілому, на кінець 2014 р. знаходяться у зоні незадовільного стану безпеки. І лише продовольча безпека демонструє відповідність оптимальній зоні безпеки.

При цьому, найбільше погіршення на кінець 2014 р. відбулося у стані фінансової безпеки – зниження на кінець 2014 р. на 14 в. п. або на 28%. При цьому рівень фінансової безпеки у 2014 р. є найнижчим за весь аналізований період, що виступає наслідком дестабілізації ситуації на валютному й грошово-кредитному ринках й загострення проблем у борговій, бюджетній й банківській сферах. Зазначене вказує на посилення фінансової нестабільності в країні та погіршення здатності України забезпечувати захист національних фінансових інтересів.

На другому місці за негативною динамікою у 2014 р. знаходяться рівні макроекономічної та соціальної безпеки.

Так, зменшення рівня макроекономічної безпеки – на 7 в. п. або на 17,5% на кінець 2014 р. – вказує на наявність в Україні певної незбалансованості макроекономічних відтворювальних пропорцій на фоні розгортання інфляційних процесів (зростання індексу споживчих цін у 2014 р. до рівня 124,9%), зростання рівня безробіття (з 7,3% до економічно активного населення відповідної вікової групи у 2013 р. до 9,3% у 2014 р.) поряд із зниженням реальних доходів населення (падіння реальних наявних доходів населення у 2014 р. на 11,5%), значного рівня тінізації економіки (зростання на 7 в. п. порівняно зі станом на кінець 2013 р.), скорочення схильності населення до заощаджень (на 2,8 в. п. або на 28,6%) внаслідок знецінення доходів через зростаючу інфляцію [3].

Щодо соціальної безпеки, то слід відзначити, що негативний вплив погіршення рівня зайнятості населення, а також скорочення обсягів бюджетного фінансування освіти та охорони здоров'я (що призводить до низького освітнього рівня населення та погіршення фізичного та

психологічного здоров'я) на фоні високого рівня бідності (майже 30%) та погіршення нерівності населення за доходами та умовами життя призвели до зниження рівня соціальної безпеки – на 7 в. п. або на 10,9% на кінець 2014 р. Як наслідок, рівень соціальної безпеки перейшов із зони задовільного стану до незадовільної зони.

Несприятливі тенденції відбулися також і в рівні інвестиційно-інноваційної безпеки, який на кінець 2014 р. знизився на 5 в. п. або на 14,3%. Така ситуація зумовлена несприятливим інвестиційним кліматом й недостатнім рівнем інвестиційних ресурсів через військові дії на сході країни й невизначені перспективи економічного зростання на фоні значного рівня корупції, гальмування реформ та несприятливості умов ведення бізнесу. У свою чергу, зазначене несприятливо відображається на можливостях розвитку високотехнологічного виробництва, створення продукції з високою часткою доданої вартості.

Зменшення рівня виробничої безпеки – на 1 в. п. або на 1,9% на кінець 2014 р. – вказує на збільшення проблем у виробничій сфері України через погіршення ефективності діяльності реального сектору економіки. У свою чергу, зазначене відбулося через поглиблення рецесійних процесів у вітчизняній економіці, розгортання збройного конфлікту в Україні, значне погіршення українсько-російських відносин та загострення економічного протистояння в умовах експортної орієнтації значної кількості вітчизняних промислових підприємств на Російську Федерацію та обмежень, які запровадила Російська Федерація щодо імпорту з України, недостатнього рівня внутрішнього попиту на продукції вітчизняних підприємств й погіршення кон'юнктури на основних товарних ринках вітчизняного експорту, зокрема, через уповільнення росту світової торгівлі. При цьому основним чинником довгострокової дії, який унеможливує зростання виробничої складової економічної безпеки, виступає надвисокий знос основних засобів виробництва (зокрема, за підсумком 2014 р. у будівництві – 54,4%, у промисловості – 60,3%, у ВЕД «Транспорт та зв'язок» – 97,9%), який не лише негативно відображається на виробничих потужностях вітчизняних підприємств, а й зумовлює збільшення технічного та технологічного відставання нашої країни від розвинених світових країн, що доводить незначна частка освоєння високотехнологічної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції (3,31% у 2014 р.) [3].

Незважаючи на те, що рівень демографічної безпеки на кінець 2014 р. залишається без змін, відзначимо, що він продовжує залишатись у зоні незадовільного стану (46% від оптимального рівня).

При цьому до основних проблем забезпечення демографічної безпеки слід віднести [4]: погіршення якості та рівня життя, за якого спостерігається явище, що можна визначити як «демографічна криза»; падіння цінності інституту сім'ї (перебільшення коефіцієнта смертності над коефіцієнтом народжуваності, зростання кількості неповних сімей, сімей без дітей, громадянських шлюбів без зобов'язань тощо).

На кінець 2014 р. відбулося збільшення рівня продовольчої безпеки на 8 в. п. або на 9,3%. При цьому слід підкреслити, що протягом всього періоду рівень продовольчої безпеки України перевищує 80%, тобто знаходиться в оптимальній зоні безпеки, що вказує на достатню спроможність вітчизняних виробників до задоволення потреб вітчизняних споживачів у продуктах харчування.

На кінець 2014 р. відбулося збільшення рівня енергетичної безпеки (на 6 в. п. або на 15,4%), при її виході до незадовільної зони, що сприятливо відображається на можливостях збереження енергетичної незалежності

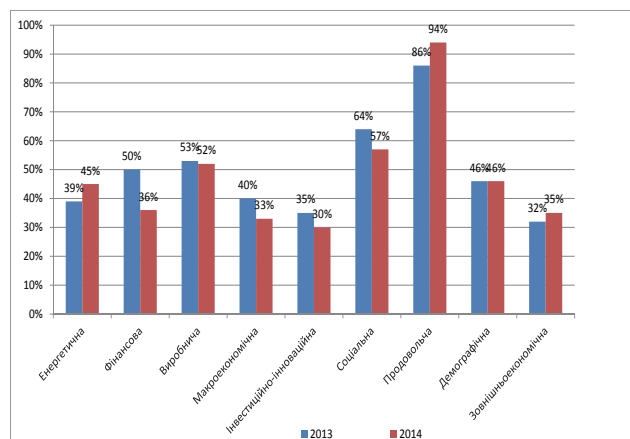

Рис. 2. Рівні економічної безпеки країни за складовими за 2013–2014 рр., %

Джерело: за даними Мінекономрозвитку [2]

нашої держави в умовах загострення енергетичного протистояння з Російською Федерацією. При цьому слід зазначити, що найбільший позитивний вплив на покращення рівня енергетичної безпеки на кінець 2014 р. зробили зниження рівня імпоротної залежності за домінуючим ресурсом (на 2,5%), частки імпорту паливно-енергетичних ресурсів з однієї країни у загальному обсязі його імпорту (на 34,5%) та енергоємності ВВП (на 26,1%) [3].

При цьому слід відзначити, що незадовільний стан енергетичної безпеки України пояснюється наявністю наступних проблем [5; 6]: надмірна залежність від імпорту енергоносіїв; невирішені проблеми диверсифікації джерел енергоносіїв і маршрутів їх постачання, недостатнє використання власного енергетичного потенціалу; низька ефективність використання паливно-енергетичних ресурсів, відносно повільні темпи впровадження енергозберігаючих технологій; недостатня реалізація енерготранзитного потенціалу та інтеграція України в європейський енергетичний ринок; відсутність зведеного енергетичного балансу держави.

Зростання рівня зовнішньоекономічної безпеки (на 3 в. п. або на 9,4%) на кінець 2014 р. відбулося завдяки

скороченню обсягів імпорту більшими темпами, ніж обсягів експорту (71,8% імпорту на кінець 2014 р. проти 86,5% експорту на кінець 2014 р.), а також збільшенню диверсифікації експортно-імпортних операцій, що свідчить про зменшення проблем в сфері міжнародного співробітництва.

Висновки. Таким чином, слід констатувати наявність на сьогодні численної кількості проблем в енергетичній, фінансовій, виробничій, макроекономічній, інвестиційно-інноваційній, соціальній, продовольчій, демографічній та зовнішньоекономічній сферах, які унеможливають стабільний соціально-економічний розвиток України та призводять до зниження загального рівня національної економічної безпеки. Зазначене зумовлює необхідність розроблення та затвердження на державному рівні обґрунтованої Концепції економічної безпеки України, реалізація якої створить можливості ефективного захисту й реалізації національних економічних інтересів на основі цілеспрямованого впливу на існуючі загрози зовнішнього та внутрішнього походження.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України // Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Metodichni_Rekomendatsii.
2. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її реалізації: Праці IV міжнар. наук.-практ. сем., 23–26 жовт. 2012 р. / відпов. ред. Є.М. Письменний, В.М. Шаповал. – Д.: Національний гірничий університет, 2012. – 205 с.
5. Власюк Т.О. Стан і тенденції зовнішньоторговельної діяльності України: виклики для економічної безпеки та способи їх подолання / Т.О. Власюк // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 4(37). – С. 48–58.
6. Загрози у сфері енергетичної безпеки та їх вплив на стан національної безпеки (моніторинг реалізації стратегії національної безпеки) [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1808>

Анотація. В статтю розглянута динаміка інтегрального показателя рівня економічної безпеки України за 2011–2014 гг. Проаналізовано рівень економічної безпеки України по основним складовим згідно офіційної методики розрахунку. Розглянуті основні проблеми в разі окремих складових, які привели до зниження інтегрального показателя рівня економічної безпеки України на кінець аналізованого періоду.

Ключевые слова: економічна безпека, енергетична безпека, фінансова безпека, виробнична безпека, макроекономічна безпека, інвестиційно-інноваційна безпека, соціальна безпека, продовольства безпека, демографічна безпека, зовнішньоекономічна безпека.

Summary. The article examines the dynamics of the integral index of economic security of Ukraine for 2011–2014 years. The level of economic security of Ukraine for the main components according to the official method of calculation. The main problems in individual components that have reduced the level of integral index of economic security of Ukraine at the end of the period under review.

Key words: economic security, energy security, financial security, industrial security, macroeconomic security, investment and innovative security, social security, food security, demographic security, foreign security.